

Old Go

*Uitgave van de
Harense Historische Kring*

*Bevat geschiedenis en genealogie
uit en om de gemeente Haren*

Mooie oude plaatjes uit Glimmen

Aan de Rijksstraatweg in Glimmen ter hoogte van de huisnummers 62, 64, 66, 68 en 70 waren veel winkels. De oude bakkerij op nummer 66 is van 1907. Er woonden achtereenvolgens de families Kaspers, Berends en Bakker. Ernaast woonde de familie De Ruiter en familie Thijs. Dit huis had een winkel en schoenmakerij. De panden 62, 64 en 66 zijn afgebroken in 1973. Hier staat nu het huis van Bouwbedrijf Groeneveld. Het mooie pand 68/70 van de familie Dijkema staat er nog steeds en is Gemeentelijk monument. En voor de helft nog bedrijf.

Foto's Alberdien Dijkema-Smid

Bestuur

Voorzitter: Ali Bakker
Kamperfoelieweg 54, 9753 EP Haren
tel: 0505340834
e-mail: aliabakker@home.nl

Penningmeester: Ria Boomsma-Hordijk
Kamperfoelieweg 29, 9753 ER Haren
tel: 0505346441
e-mail: m_hordijk@hotmail.com

Secretariaat / Redactie: Jan Offereins
Borgsingel 3, 9753 CD Haren
tel: 0505347269
e-mail: joffereins@home.nl

Public relations: Bonno van der Horst
Fazantenlaan 4, 9751 ET Haren
tel: 0505434177
e-mail: bonhorst@planet.nl

Bestuursleden:
Ab Deelman
Rijksstraatweg 313b, 9752 CE Haren
tel: 0505343434
e-mail: deelmana@kpnplanet.nl

Jan Dijkema
Rijksstraatweg 62, 9756 AH Glimmen
tel: 0504061646
e-mail: ja.dijkema@planet.nl

Rika Pater
Kerkstraat 12, 9479PK Noordlaren
tel: 0626308497
e-mail: rika.is@home.nl

Rabobank: 1570.71.286 tnv.
Harense Historische Kring "Old Go"

www.oldgo.nl

Inhoud

Mooie oude plaatjes	2
Van de redactie	4
Old Gootjes	4
Familie Van Gijssel	5
Open monumentendag: Clockhuis	6
Activiteiten en overzicht	8
Vergeten route van Haren naar 't Zuiden?	8
Geschiedenis over de 2e Wereldoorlog, Maartens project	10
Hulp gevraagd en verleend (1)	12
De oudste generatie van de familie Wilphorst uit Helpman	12
De sluis bij het Paterswoldsemeer	14
Advertentie drukkerij Van Ark	16

OPROEP ADVERTEERDERS:

Advertenties maken het ons mogelijk de kosten van ons lijfblad beperkt te houden, waardoor we meer en vaker kunnen publiceren. Indien u interesse hebt uw bedrijf, producten en/of diensten onder de aandacht van onze lezers te brengen, én gelijktijdig onze doelstellingen onderschrijft, neem dan contact op met het bestuur. Het volgende nummer verschijnt december 2011.

NIEUWE LEDEN:

Het lidmaatschap kan op elk moment ingaan. Als u per 01-11-2011 lid wordt, betaalt u Euro 15 en bent u lid tot eind 2012. (Gezinslid: Euro 25). Het aanmeldingsformulier is los bijgevoegd. Voor meer exemplaren:

Kamperfoelieweg 29, 9753 ER Haren

Van de redactie

Het gaat goed met de vereniging en met ons lijfblad. De artikelen stromen binnen. Veel artikelen kunnen nog niet geplaatst worden wegens de geringe omvang (16 pagina's) van ons blad. Maar we willen wel dit jaar 3 keer uitkomen. Het volgend nummer zal vóór de kerst uitkomen.

Wat belangrijker is: de leden stromen ook

toe. De oplage wordt met 50% verhoogd tot 150 exemplaren.

Bij het volgende nummer zal meer ruimte voor reclame worden ingeruimd. Ons doel is de productiekosten van het blad uit de advertenties te kunnen voldoen. Doel is ook het aantal redactionele pagina's te laten groeien. Dus moet het volgende nummer dikker worden! We houden u op de hoogte.

Old Gootjes

Overpeinzing van de voorzitter Nostalgie of verbondenheid

Nostalgie* betekent volgens het Nederlandse Woordenboek heimwee, het woord verwijst naar terugkeer.

Voor ik met enthousiaste mensen Old Go oprichtte, was ik beducht voor dit woord. Waren er met de oprichting van Old Go ook nostalgische gevoelens die gevoed moesten worden?

Het verleden wordt te vaak geromantiseerd en dit werd me opnieuw duidelijk met de lezing die ons lid Wopke Roorda hield

voor Monumentendag. Deze lezing ging over de voormalige Openbare Kerkstraat school nu beter bekend als Het Clockhuys. En over het schoolgebouw dat daarvoor stond, direct aan de Kerkstraat. Als je de foto ziet van deze school lijkt dit een erg mooi gebouw met twee verdiepingen zelfs. Lees je het rapport van de inspecteur uit die tijd dan blijkt het om een gebouw te gaan met veel gebreken. Tochtig, stoffig, koud en geen schoolplein. Lees het boeiende verhaal van Wopke er maar op na, zie pagina 6.

Voor mij gaat er een onweerstaanbare charme uit van foto's van oude dorpsgezichten, en andere mooie plaatjes van het verleden.

Dit zagen we ook bij onze kraam op de **kunstmarkt**. De vreugde en de herinneringen die de oude foto's oproepen ontstijgt het niveau van valse romantiek en nostalgie. De verbondenheid met het verleden wordt zichtbaar. Door de foto's worden er zichtbare en verborgen draden blootgelegd van onze voorouders en van onze culturele en historische omgeving van de gemeente Haren.

Old Go wil zich inspannen om veel van deze draden te herontdekken, te ontwarren en weer zichtbaar te maken. Dit vraagt veel inspanning en vooral liefde voor het verleden.

Gelukkig vinden veel mensen dit leuk en inspirerend. Dat blijkt weer uit het blad wat voor u ligt.

Veel plezier bij het lezen en dank aan alle mensen die hier aan meegewerkt hebben.

Mocht u mee willen denken of ons willen steunen, of zelf iets willen schrijven heel graag!

Ali Bakker

September 2011

* Nostalgie volgens de etymologie bank: Verlangen naar vroeger

Genealogie / familie Van Gijssel

(Artikel afkomstig vvan de familie Van der Veen-Van Gijssel uit Leek)

Andries van Gijssel, geboren 31 juli 1842 in Bolsward,
zoon van **Frens Alberts van Gijssel** en **Roelofje Andries Linthorst**.

Andries, bakker, wonende in Kolham (Slochteren) trouwt in 1873 in Slochteren
met **Johanna Battus**.

Bij de loting voor de nationale militie, gegeven op 9 april 1873, staat dat Andries woonde in Appingedam.

Later is Andries met zijn vrouw naar Onnen verhuisd; hier had hij een bakkerij, tevens had hij een café op het perceel Dorpsweg 11 en 13. Hier werd menig borreltje (klokje) gedronken.

Andries woonde 'recht tegenover de Van Swinderenlaan, aan de overkant van de rijweg'.

Andries heeft dit perceel weideland, gelegen in Onnen (Haren), genaamd '**Tijdverdrijf**' en groot 68 are en 50 centiare, kadastraal Haren sectie G, nr. 764, gekocht voor hfl. 900,-.

Andries was 1877 bakker; 1878 arbeider; 1880-1888 bakker; 1900 landbouwer.

Hun zoon **Frens van Gijssel**, geboren in 1879 in Onnen, landbouwer, trouwt in 1917 in Haren met **Sietske de Vries**.

Frens van Gijssel liet in 1917 een boerderijtje bouwen op "**Tijdverdrijf**", **tegenover de Van Swinderenlaan, huidig adres Zuidveld 17**.

Hun zoon **Andries van Gijssel**, is op dat adres in 1918 geboren. In 1941 trouwt hij met Jantje Terpstra (overleden in 1966). In 1970 trouwt hij met Frederika Kooima.

In 1997 is het boerderijtje met landerijen verkocht en in maart 2011 is het afgebroken.

Nu staat er een splinternieuw woonhuis met een vrijstaande schuur/garage.

Boerderijtje op 'Tijdverdrijf't/o Van Swinderenlaan

Links: 1917

rechts: 1962, na verbouwing

2011: nieuwbouw

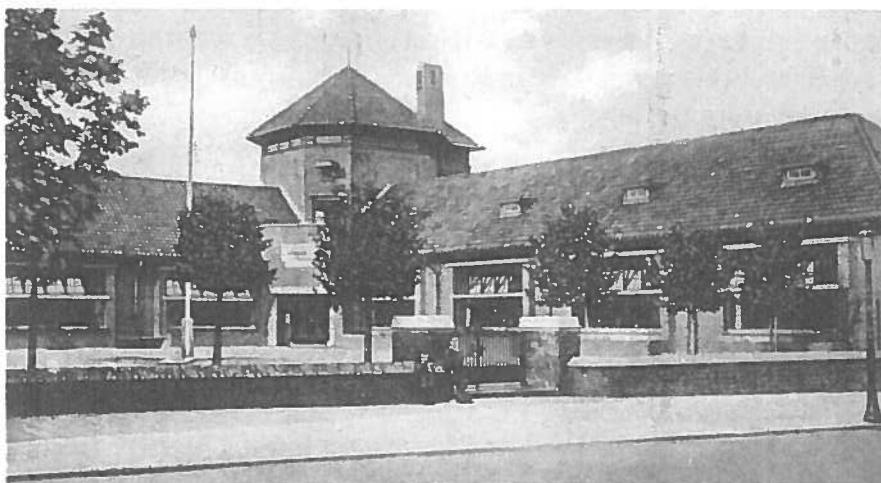
Huidig adres
Zuidveld 17, Onnen
hoek Koelenbergsteeg

Open monumentendag 10 september 2011

CLOCKHUYS:

een voormalig schoolgebouw, dat al geruime tijd een geheel andere functie heeft.

Voor het zo ver was, is er natuurlijk het nodige aan verbouwd en veranderd, maar de contouren van het oude schoolgebouw zijn nog zeer zichtbaar.

Haren — Openbare Lagere School

Er is hier dus sprake van wat je kan noemen

'hergebruik van een oud gebouw' en dat is tevens het thema van de Open Monumentendag .

Dat zo'n hergebruik in vele gemeenten met regelmaat gebeurt, is een goede zaak: het behoedt oude gebouwen voor leegstand, verwaarlozing en afbraak. En dat is te meer van betekenis, wanneer er architectonische en/of architectuurhistorische overwegingen in het spel zijn. En dat is hier zeker het geval.

Dit schoolgebouw, dat het jaartal 1927 draagt, is dat jaar gebouwd werd en op 9 januari 1928 in gebruik genomen als de openbare lagere school van Haren.

Het verving een veel ouder schoolgebouw dat hier vlakbij ook aan de Kerkstraat gelegen was. Dat oude gebouw, 2 verdiepingen en 4 lokalen kende, merkwaardig genoeg, geen speelplaats en beantwoordde bij lange na niet aan eisen van hygiëne en verantwoord onderwijs.

Dat bleek overduidelijk uit een schrijven van de inspecteur van Volksgezondheid van 1925. Hij constateerde veel tocht, zeer veel stof (turf op zolder en turfkachels in de lokalen), te smalle gangen en voortdurend lekkages. Er moest dus een nieuwe school komen, zo veel was wel duidelijk. Het oude gebouw werd afgebroken.

Daaraan ging een hele procedure vooraf, met een raadsbesluit als eindpunt.

Er werd een bestek gemaakt met de bijbehorende tekeningen, een en ander verwoord in een contract tussen gemeente en aannemer. Hieruit blijkt dat de bouwsom fl. 68.710 bedraagt.

Dat was volgens de toenmalige maatstaven vrij hoog en er werd wat tegengesputterd, onder meer door de inspecteur van het onderwijs, die dit veel te duur vond.

De bouw ging door, zoals duidelijk is gebleken en in 1928 is de school in gebruik genomen.

De architect was **Jacobus Barend Fels**, die, samen met een collega, een architectenbureau in Den Haag had: het architectenbureau FELS & KROON. Zij hebben in Den Haag enkele schoolgebouwen ontworpen en dus ook 'onze' **Kerkstraatschool**, zoals die genoemd werd. Dit gebouw in Haren kreeg naderhand de status van Rijksmonument.

De heer Fels heeft dat niet meer mogen meemaken; hij overleed in 1980.

Deze architect was kennelijk een aanhanger van de toen nogal in de mode zijnde architectuurstroming **De Amsterdamse School**. In het hele land zijn daarvan vele voorbeelden te vinden. Dat geldt voor Groningen, maar evenzeer voor onze gemeente. Als voorbeeld noem ik de in 1922 gerealiseerde Tuindorpschool. Deze school had overigens, ten opzichte van de Kerkstraatschool, een streepje voor: er was een gymnastieklokaal aanwezig en dat ontbrak hier. Naar deze Tuindorpschool gingen de kinderen van de hogere klassen voor hun gymlessen.

De kinderen van de lagere klassen kregen die lessen in de hal van de school. Belangrijk was ook de aanwezigheid van een redelijk grote speelplaats bij de school. Op dit plein was een windrooster (in het jargon noordpijl geheten) aangebracht, in siermetselwerk, die er nog steeds is.

Een vlaggenmast staat er midden in. Dit onderdeel had een didactische bedoeling.

Kenmerken die karakteristiek zijn voor de Amsterdamse School

Allereerst valt het gebruik van veel baksteen op, in meerdere soorten waardoor de gevels versierende elementen kennen; zoals ook de bloembakken en de bankjes tegen de muren aan de speelplaatszijde. En de grote ramen die zorgen voor lucht en licht in de lokalen.

Karakteristiek is het grote pannendak en de opvallende achtkantige toren boven de hoofdingang. Daar boven op een windwijzer, met het wapen van de gemeente.

Op de eerste verdieping in de toren had je de personeelskamer, met een groot raam dat uitzicht biedt op de speelplaats. Het toenmalige hoofd der school stond regelmatig voor dat raam om de spelende leerlingen goed in de gaten te kunnen houden.

Let ook op het interieur van de school: decoratieve tegelvloeren in de gangen en decoratieve elementen in de lambrisering langs de wanden.

Al deze kenmerken hebben er naderhand toe geleid dat deze school een Rijksmonument werd.

De geschiedenis van deze opmerkelijke school

Van oktober '44 tot aan de bevrijding in april '45, waren Duitse militairen in de school gelegerd. En na de bevrijding, tot augustus 1945, Canadezen. Dit veroorzaakte natuurlijk schade aan het interieur. Op verzoek van het Gemeentebestuur heeft het ministerie van Financiën de schade vergoed. De betreffende declaraties betroffen een bedrag van ongeveer drieduizend gulden.

In de naoorlogse jaren is er veel veranderd door nieuwe wetgeving en de gevolgen daarvan. Daar kwam bij, dat het inwonertal van de gemeente Haren nogal toenam. Er ontstond behoefte aan meer scholen, zowel openbaar als bijzonder: enkele voorbeelden: de Kroonkampschool, de Brinkschool, de C.N.S. De Borg, de Sint Nicolaasschool.

Ook het voortgezet onderwijs vestigde zich in Haren. We kregen de openbare Linnaeusmavo, aanvankelijk in de Van Hallschool aan de Hertenlaan, in 1963. Naderhand werd deze school ondergebracht in de Kerkstraatschool. Toen hadden we hier dus geen middelbaar onderwijs meer. Deze situatie duurde tot in de tachtiger jaren. Toen fuseerden o.m. de Linnaeusmavo en de Theda Mansholtschool voor l.h.n.o. Daaruit is de Zernike-scholengemeenschap ontstaan.

En zo kwam de Kerkstraatschool leeg te staan en afbraak dreigde. Gelukkig waren er, zowel bij de bevolking als gemeentebestuur, protesten daartegen. Er werd besloten tot een nieuwe bestemming: onder de noemer van het **CLOCKHUYS** zijn hier sedert 9 november 1998 de openbare bibliotheek en vele sociaal-culturele activiteiten ondergebracht. Om dit alles plek te kunnen geven, is een complete vleugel aan het bestaande gebouw toegevoegd.

Naar mijn oordeel is op verantwoorde wijze een goede integratie gerealiseerd.

Zo heeft dit oude gebouw een nieuwe bestemming gekregen, een verheugende ontwikkeling.

We gaan er van uit dat deze situatie nog een reeks van jaren zal kunnen voortduren.

Ik spreek mijn dank aan de heer Sloot van de gemeente Haren, die bereid en in staat bleek, uit het gemeentelijke archief de nodige informatie beschikbaar te stellen.

Wopke Roorda

Activiteiten en overzicht Old Go

Doelstelling Old Go: *het bundelen, bevorderen, en naar buiten brengen van de belangstelling voor en kennis van de geschiedenis van de gemeente Haren.*

Activiteiten: Twee keer per jaar de Old Go *lezing*.

Een keer per jaar een *excursie*.

Ons *blad* verschijnt tot nu toe twee keer per jaar. Het streven is een kwartaalblad.

De website: Hierop verschijnen actuele zaken. ons archief, literatuurlijst, foto's, oproepen.

Contactpersoon: Jan Kalter.

Tentoonstellingen organiseren: tentoonstelling Westerveen afgesloten.

De werkgroep: Oude verhalen. Contactpersoon: Dick Schaap.

Samenwerkingverbanden:

Monumentendag wordt georganiseerd door de gemeente Haren in samenwerking met Old Go.

Historisch Platform Gorecht is een samenwerkingsverband met de gemeenten/ historische verenigingen van Slochteren, Hoogezand-Sappemeer, Scharmer-Harkstede, Klooster Yesse en de provincie Groningen.

Maartenscollege, leerlingen interviewen ouderen over een historisch thema. Voorl. afgesloten.

Elke *maand* publiceren wij een rubriek in Haren De Krant.

Elke *twee weken* heeft de voorzitter een rubriek op radio Haren FM over de plaatselijke geschiedenis en actuele zaken over de geschiedenis.

In de maak: samenwerking met de Historische Commissie Haren en de Commissie Letteren.

Zoals al eerder gemeld hebben we ruimte tot onze beschikking. **Oude Brinkweg** (judoschool), we willen daar 1 x per week *spreekuur* houden en ons *archief* opbouwen.

Op markten: zoals **Kunstmarkt**, **Groninger Archief**, een kraam inrichten en Old Go uitdragen.

Vergeten route van Haren naar het Zuiden?

Ab Deelman gaat er in OldGo, 1^e jaarg. December 2010, van uit dat er tussen de *oostelijke* route van Haren via Onnen naar Noordlaren en de *westelijke* route via de Hoge Hereweg *nóg* een doorgaande weg heeft gelegen.

Hij baseert dit op de kaart van **Beckering**. Het in aanmerking komende deel heeft hij vergroot.

In werkelijkheid is de kaart van Beckering tamelijk globaal, in overeenstemming met schaal 1:88 000 (zie fig 1). Dit is de enige kaart waarop een dergelijke verbindingsweg getekend is.

Deze verbinding is op eerdere en latere kaarten *niet* te zien.

Bijvoorbeeld op de bijna gelijktijdig en gedetailleerdere **Hotting-** en **Hugueninkaarten**, zie fig 2 en 3. Het betreffende weggetje eindigt tegen het Onnerveen en enkele randontginningen ervan

Deze situatie bestaat in feite nog: het gaat om de **Nieuwlandseweg**, die oorspronkelijk eindigde in het Onnerveen, en nu in het Scharlakenbos doodloopt (fig 4).

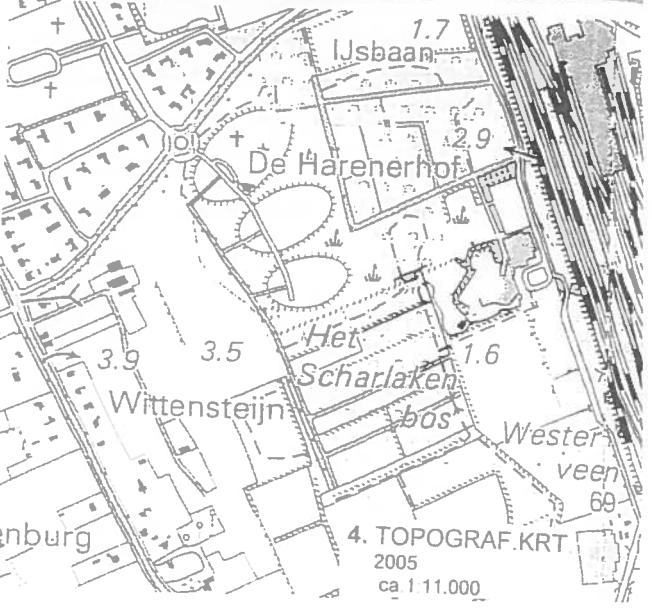
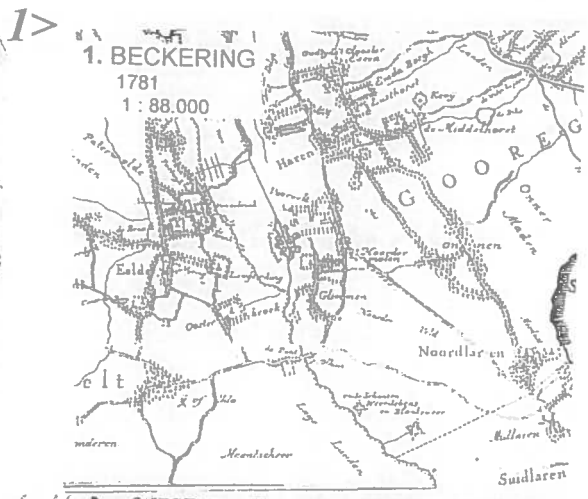
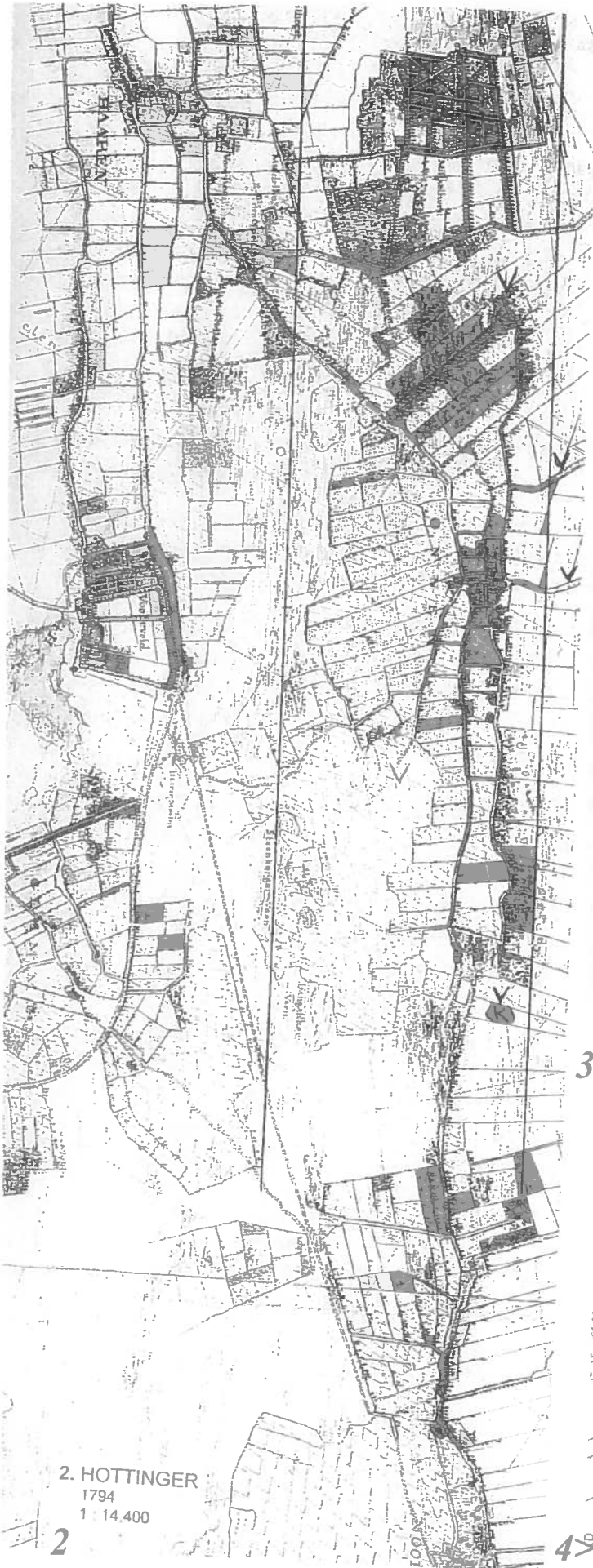
Deze weg is door de aanleg van de Ebelsweg doorsneden en door de aanleg van de nieuwe begraafplaats "Harener Hof" bijna onzichtbaar geworden. Het IVN heeft de gemeente gevraagd de continuïteit van beide delen te accentueren door een duidelijke beplanting.

Mijn interpretatie is dat de Nieuwlandseweg in feite van ouds een *veedrift* was, waarlangs het vee werd gedreven naar de *velden*, in feite de onontgonnen delen van het Onnerveen.

Er was oudtijds trouwens niet zo'n grote behoefte aan verbindingswegen, de dorpen redden zichzelf grotendeels. Zo was er lange tijd nauwelijks een doorgaande verbinding tussen Onnen en Noordlaren, zie fig.2. Heel duidelijk is bij Onnen te zien dat de meeste wegen veedriften waren: In fig 2 vijf met een V aangegeven wegen, waarvan één duidelijk eindigt aan de rand van het Onnerveen. Van die Onner veedriften is de Koelandsdrift (VK) nog steeds een fraai landschappelijk en cultuurhistorisch element aanwezig.

Matthijs Duijm

OldGo-Maartens project:

Geschiedenis over de Tweede Wereldoorlog

In het voorjaar 2011 is op het Maartenscollege een project opgezet waar leerlingen ervaringen van oudere Harenaars hebben vastgelegd.

OldGo heeft, na een oproep in de lokale kranten, een aantal Harenaars gevonden en de leerkracht geschiedenis van het Maartenscollege heeft leerlingen geselecteerd die, als onderdeel van de les, de interviews hebben gehouden.

Het project heeft zeven verslagen opgeleverd. Hieronder presenteren wij het verslag van **Eva Pijnappel en Elsa Lindemulder**: een interview met de heer **Jakob Bakker**.

De scholieren vonden het erg interessant en leuk om vanuit eerste bron over het verleden te horen. Anderzijds hebben de Harenaars er plezier in gehad om over hun belevenissen aan jongeren te vertellen.

In volgende nummers van Old Go zullen meer verslagen volgen. Dit past in het streven van OldGo om over het verleden van Haren zoveel mogelijk vast te leggen.

Op Radio Haren.FM, in het (tweewekelijks) halfuurtje van zaterdagochtend 11 juni hebben Ali Bakker en ik verteld over dit project. Deze uitzending is nog te beluisteren op "Uitzending Gemist" van www.haren.fm. Klik op >Meer items< tot zaterdag 11 juni 2011 verschijnt en selecteer dan 11:02 Weekend Radio Magazine uur 3.

Ik wil hierbij de vakleerkracht van het Maartenscollege, de leerlingen die interviewden en de Harenaars die geïnterviewd zijn hartelijk bedanken voor hun bijdrage.

Dick Schaap, coördinator van het OldGo-Maartens project

Introductie van de onderzoekers

Op de basisschool hebben we veel informatie gekregen over de Tweede Wereldoorlog. Verder hebben we ons nog verdiept in de lessen en het lesboek op het Maartenscollege. Door twee boeken die de heer Bakker heeft laten zien, zijn we nog meer te weten gekomen en natuurlijk door het gesprek met de heer Bakker zelf. Het was boeiend om naar hem te luisteren, en we vinden dat hij zijn herinneringen op een heel mooie manier aan ons verteld heeft.

Het interview met de heer Bakker

Het interview heeft plaatsgevonden op 30 maart 2011.

Na kennismaken met meneer en mevrouw Bakker zijn we begonnen met het interview.

We vroegen hem iets over zichzelf te vertellen:

"Ik ben Jakob Bakker, geboren op 19 november 1930 in Slochteren. (Vlak bij het huidige gas-veld). Ik was dus 10 jaar oud toen de oorlog uitbrak. Tijdens de oorlog woonde ik in Tuindorp" Eva vroeg of Jakob van joodse afkomst was, vanwege zijn naam. Maar dat was niet het geval; zijn ouders waren Nederlands hervormd; daarom schrijf je Jakob (met een *k* in plaats van een *c*) Zijn vader had een leidinggevende functie bij de NS, waardoor ze het qua inkomen goed hadden.

Na een bombardement in Haren moest alles van de NS vernietigd worden om de sporen uit te wissen. Tijdens de oorlog heeft zijn vader met collega's van de NS gesaboteerd. Zij werden opgepakt en veroordeeld tot een half jaar celstraf. *"Ze hebben geluk gehad dat ze voor de Nederlandse rechter kwamen, en niet voor een Duitse, anders was het allemaal heel anders afgelopen"*. Door de sabotage kreeg zijn vader de baan niet terug en werd hij opgeroepen om voor de Duitsers te gaan werken. Zijn vader wilde dit niet en dook onder bij een oom en tante.

Jakob ging regelmatig naar oom en tante om zijn vader te bezoeken. Hij sliep dan bij zijn vader, die een eigen kamertje had op zolder. Doordat zijn vader geen werk meer had, was er ook geen inkomen meer. Maar zijn vader maakte sigaren op het onderduikadres.

Die verkocht hij zodat hij toch nog wat kon betekenen voor zijn gezin.

Soms kreeg zijn moeder illegaal geld. Er kwam dan een man aan de deur die vroeg:

“Kent u mij?”. Als ze ‘nee’ zei, gaf de man stiekem het geld.

Jakob was de middelste van drie kinderen. Zijn oudste zus was telefoniste bij het PEB te Helpman. Hijzelf ging nog wel naar school, maar van leren kwam niet veel terecht met 100 tot 200 kinderen in een klaslokaal. Later hebben de Duitsers de school in beslag genomen. De kinderen werden verspreid over verschillende locaties waardoor ze met nog meer in één lokaal kwamen. Niemand kon de aandacht vasthouden, iedereen zat met z’n hoofd bij andere dingen. Jakob moest thuis het gezin draaiende houden. Hij hakte vlak bij huis bomen om en ging kolen halen voor de kachel.

Door alles wat er gebeurde, was hij een brutaal kereltje geworden. In die tijd reed er nog een tram in Haren. Het karretje dat Jakob voor de kolen gebruikte, pastte precies in de tramrails. Vaak was het zo dat als Jakob kolen ging halen er een tram achter hem aanreed en hij niet aan de kant wilde gaan. De tram reed dan in een slakkengangetje achter hem aan met een woedende en tierende bestuurder. Maar Jakob trok zich daar niets van aan.

Op straat was het niet altijd even veilig. *“Ik moest een keer kolen halen en mijn kleine zusje was mee. Onderweg werd een trein beschoten. Ik schrok erg. Om te overleven moesten we in een sloot onder een brug gaan liggen. Mijn zusje wilde niet, maar ik heb haar erin getrokken. We zijn uiteindelijk veilig thuis gekomen”*.

Jakob had op school twee joodse vriendjes, die ineens weg waren. Er ging het verhaal rond dat ze naar Westerbork waren getransporteerd. Jakob dacht zijn vriendjes wel weer terug te zien; dit was helaas niet het geval.

Thuis bij Jakob waren er ook onderduikers. Eerst alleen een man, later kwam zijn zoon erbij. Thuis onder de vloer was er een kleine, lege ruimte die je kon bereiken via een luik in de woonkamer, dus lag er een kleed overheen.

Elsa vroeg wanneer hij voor het eerst een Duitse soldaat zag, en hoe hij daarop reageerde: *“Ik was 10 jaar en las in bed een boek van Jaap Snoek uit Volendam. Ik hoorde allemaal geroezemoes in de tuin en was benieuwd wat er aan de hand was. Toen ik naar buiten keek zag ik mijn vader, moeder en de buurvrouw met een Duitse soldaat praten. Toen ik vroeg wat er aan de hand was, zeiden ze: het is oorlog”*.

Het boek dat hij toen las was van de uitgeverij die nu Wolters Noordhof heet. *“Tijdens de oorlog ben ik daar gaan werken als magazijnbediende. Ik verdiende 15 gulden per week”*. Toen hij daar werkte, heeft hij een soort plakboek gemaakt waarin hij allemaal kranten-artikelen, propaganda, advertenties, consumptiebonnen en dergelijke heeft verzameld. Dit heeft hij ons laten zien, en dat heeft veel indruk op ons gemaakt.

De trein van Westerbork naar Auschwitz kwam vlak langs zijn huis. De joden gooiden kleine briefjes uit de trein. Die vond Jakob en deed ze in de brievenbus.

“Duitsers waren geen Duitsers voor ons, maar moffen en die moffenhaat was er nog heel lang na de oorlog”.

Ik wens het niemand toe, wat ik allemaal heb meegemaakt”.

Jakob is, tientallen jaren na de oorlog, begonnen al zijn herinneringen en ervaringen van de oorlog op schrift te stellen, voor de generaties na hem. Hij is hier nog niet mee klaar.

Hulp gevraagd en verleend 1

In januari 2011 heb ik, namens Old Go, **Jetze Smit in Middelstum** kunnen helpen met het zoeken naar **bierbrouwers** in Haren. Het bleek dat het ging om de bierbrouwerij **Keizer Barbarossa** in de Kerkstraat in Helpman (vroeger Haren). Via diverse website's en internet verkregen informatie gaf voldoende materiaal om Jetze verder op weg te kunnen helpen. *Weet u nog iets over bier brouwen in Haren, graag via de redactie contact opnemen.*

Via Ali Bakker kreeg ik een reactie op het verhaal in 'Haren de Krant' over de publicatie '**Zeep uit Haren**'. De heer **Christiaan Sjobbema** vroeg zich af of er meer gegevens bekend waren over de buurtschap Hemmen waar zijn familie had gewoond. Een uitwisseling van gegevens volgde, maar er zal vast nog wel meer zijn. *Graag uw reacties via de redactie.*

In juni 2011 heb ik, namens Old Go, de heer **Berend Siertsema uit Winterswijk**, kunnen helpen met het zoeken naar meer voorouders van de inmiddels niet meer in mannelijke lijn bestaande **familie Wilphorst**, waarvan de oorsprong in Helpman lag.

De heer Siertsema had een parenteel opgesteld van deze familie, maar zat nog met een aantal 'losse' naamgenoten. Via **allegroningers.nl**, andere site's en de rechterlijke archieven in de Historische Archieven Groningen zijn er twee generaties bij gevonden, waardoor ook de 'losse' naamgenoten een plekje vonden.

Ook hiervoor geldt: *indien een lezer meer gegevens heeft, neem via de redactie contact op.*

Roelof van Wijk

De oudste generaties van de familie Wilphorst

Een groot deel van de familie woonde in Helpman, een ander deel verhuisde naar Haren. Onderstaande ingekorte deelgenealogie is het resultaat (ingekort, red) van een onderzoek.

I Egbert DERCKS, geb ca. 1650-1655 woonde Hoornse dijk, in 1710 in Helpman, huwt Groningen 16-11-1680, ds Abberinge, otr 16-10-1680, met

Fennigjen HINDRICKS bij huw. Van Essen, geb Essen onder Haren, ca. 1655-1660 zij is mogelijk een dochter van Hindrik Alberts en Grietien Willems in Essen. Deze zijn in 1684 lidmaten in Essen van de Hervormde Gemeente Haren en in 1704 nog in leven. (Het kerkeboek van Haren: lidmaten, doop en trouw, begint in 1704, maar van eerder heeft ds. Meinardus Cock, die het boek begon, wel de nog levende lidmaten opgenomen); kinderen van Egbert Dercks en Fennechien Hindricks bekend zijn:

1. Hendrickjen Egberts (Wilphorst), geb Hoornse dijk, ged Groningen Ak 03-07-1681, >**IIA**
2. Derc Egberts, geb Hoornse dijk, ged Groningen Ak 29-08-1683, jong ovl.
3. Derkien Egberts, geb ca 1684 (schatting), volgt **IIB**
4. Derck Egberts, geb Hoornse dijk, ged Groningen 20-01-1686
5. Jan Egberts Wilphorst, geb Hoornse dijk, ged Groningen Ak 23-11-1687, volgt **IIC**
6. Willem (Egberts) Wilphorst, geb ca 1690 (schatting), volgt **IID**
7. Harmtje (Egberts) Wilphorst, geb ca 1692 gehuwd met Geert Bouwer (in juni 1746 weduwe), zie bij **IIA**

IIA Hindrikjen EGBERTS (Wilphorst), geb Hoornse dijk, ged Groningen Ak 03-07-1681, ovl Groningen mei/juni 1765 wonend Heerestraat, huwt 1^e ca 1716 (huwelijk niet gevonden) met **Berend LUCAS**, ovl vóór 18-04-1742 als Berend Lucas Wulphorst, huwt 2^e als weduwe Berend Lucas Wulphorst, Groningen 24-04-1743, Ak, ds Alberthoma, met **Jan BEUVINGH**, van Beilen, bij het huwelijk in 1743 wedn van Jantjen Jans, van Leer (Ofr), Jantjen Jans was wed van Roelef Alles bij het huwelijk in Groningen op 02-11-1717 met Jan Beuvingh. Jan Beuvingh ovl voor juni 1746, wonend Heerestraat.

kinderen Hindrikjen Egberts en Berend Lucas bekend zijn:

1. Fennigjen Berends, geb Helpman, ged Groningen Mk 02-03-1717
2. Lucas Berends, geb Helpman, ged Groningen Mk 20-06-1724

Onduidelijk is of deze kinderen de naam Wulphorst hebben aangenomen. Gelet op het testament van 1743 zijn ze mogelijk al overleden. Hendrickje Wilphorst, wed Jan Beuving is als nigt en lasthebster van des bruidegoms moeder en zuster getuige bij het huwelijkscontract tussen Beerent Bouwer en Getruid Cuiters, op 8 juni 1746

IIB Derkjen EGBERTS geb ca 1685 zij huwt, als afkomst Helpen, te Haren sept 1708 met

Jan Luichies JURRIENS, van Haren; zoon van Jurrien Carstens, deze is lidmaat in Haren in 1671, en Aaltien Berends (?), ovl voor of in 1699, daarna gehuwd met Beeltien Wibbes, kinderen Derkjen Egberts en Jan Luijchijs bekend zijn:(mogelijk woonden ze eerst elders?)

1 Marrichien Jans, ged Haren 02-06-1712

2 Jurjen Karsten Jans, ged Haren 04-02-1714, lidmaat Haren als Jurjen Janssens in 1749

3 Marie Jans, ged Haren 01-11-1716

4 Eghbert Jans, ged Haren 02-04-1718, huwt Haren 25-12-1757 met Ellichien Jans, van Kropswolde, wed. van Hendrik Willems;

5 Lizabet Marie Jans ged. Haren juli 1720, lidm. Haren sept 1742 als Elizabeth Maria Janssens

6 Jan Jans ged Haren 21-03-1722 huwt Haren 26-11-1758 Marchien (Claassen ?) Metus,

Bij huwelijk van Uitwierde waaruit bekend:

a. Derkje Jans, ged Haren 19-07-1761

b. Johannes Jans, ged Haren 24-08-1766

c. Claasjen Jans, ged Haren 12-01-1772

d. Fennechien Jans, ged Haren 24-10-1775, de vader heet nu Jan Jans Kars

7. Hindrik Jans, ged Haren 18-08-1726

IIC Jan EGBERTS (WILPHORST), geb Hoornse Dijk, ged Groningen Ak 23-11-1687, bij huwelijk van Helpman, ovl vóór 21 augustus 1739, huwt Groningen 14-11-1719 otr 14-10-1719, met **Roelefjen HARMENS**, van Groningen, geb Groningen ovl vóór mei 1754, Jan Harmens, de broer, huwt op dezelfde datum te Groningen met Maria Lijsingh

Het echtpaar woont 'buiten de Heerpoort', later te Helpman, na overlijden van haar man hertrouwt Groningen op 09-09-1739, met **Jan GERDINGE**, van Dalen (Drenthe)

kinderen Jan Egberts en Roelefjen Harmens, bekend zijn:

1. Fennigje Jans, geb 'buiten de Herepoort' ged Groningen Mk 01-10-1720, ws jong ovl

2. Elsjen Jans, geb 'bdH', ged Groningen Ak 18-01-1722, weduwe in januari 1782

bij huwelijk Elsje Jans, van Helpman; huwt Groningen 01-06-1751, met Albert Jans, bij huwelijk van Dorquert, ged Dorquert 08-04 1723, zn van Jan Pieters en Swaantje Hansen, 'echtelingen op Cleywerd tot Dorquert'. van evt. kinderen is niets bekend

3. Egbert Jans, geb 'bdH', ged Groningen Ak 01-12-1726, volgt **III** (zie Parenteel Wilphorst)

4. Fennigje Jans, ged Groningen Ak 17-03-1734, ovl Groningen aug 1783 huwt Groningen 14-02-1782

5. Harm Jans, geb 'bdH', ged Groningen Mk 20-11-1735, ovl aug/sept 1781 huwt Groningen 05-12-1780 met Annigje Jans (Nienhuis), ged Engelbert 07-05-1747, ovl na 1782, dr van Jan Koerts en Jantje Roelfs Dijkhuizen, wed Hedde Hilbrands Offeringa, zn van Hilbrand Cornelis Offeringa en Jantjen Cornelis Ansinck. Huw. Groningen mei 1776 Uit dat huw. is een dochter Jantje Heddes Offeringa geboren, ged Groningen 23-07-1777, ovl Groningen 18-08-1858 in 1801 gehuwd met Johannes Noordhof. Uit het huwelijk van Harm Jans en Annigje Jans is bekend: 1. Jan Harms, ged Groningen Ak 05-09-1781

IID Willem (EGBERTS) WILPHORST geb ca 1690, ovl Groningen maart 1738, Het gezin woont in de Folkingestraat (oud: Voltingestraat), huwt 1^e Groningen 03-04-1715,

Margrieta ENGELBERTS ged Groningen Martinikerk 08-01-1689, ovl juni 1728, dr van Engelbert Engelberts en Enna Hesseling in de Steentilstraat (huwelijk was 13-07-1681),

huwt 2^e Groningen 09-10-1729 als capitein van de Stadsgeweldige, met

Grietje HILTES / HILTJES, van Zuidbroek, wed Jan Tolema, ovl Groningen april 1742.

Er zijn 8 kinderen geboren/gedoopt, maar vermoedelijk zijn alle kinderen vooroverleden

III Egbert JANS, van Helpman, geb Groningen, huwt Groningen 17-05-1754 met

Jantien JANS, van Helpman, ged Groningen MK 21-03-1738 kinderen:

1. Jan Egberts, ged Groningen Ak 09-06-1756 te Helpman, ovl Helpman 16-08-1820

huwt Groningen Mk 08-07-1785 Jantje Cornelis Offeringa geb ca 1759, ovl Helpman, gem Haren 12-04-1840 bij huwelijk van Helpman, vader Cornelis Hillebrands Offeringa ged Groningen 03-08-1725 huw. Dorkwerd 15-10-1758 Geesje Wolters,

2. Willem Egberts, ged Groningen Mk 02-06-1758, ouders te Helpen

3. Hendericus Egberts, geb Helpman, ged Groningen Ak 17-12-1760, huw Geesjen Geerts, eerder gehuwd tr Engelbert 22-05-1785 Harm Rijkens, zoon van Harm Rijkens aan de Heereweg, ovl Engelbert 11-06-1785.

4. Roelf Egberts, ged Groningen 21-10-1763

5. Derk Egberts, ged Groningen 28-01-1767 te Helpman, ovl aldaar 10-02-1798

6. Jannes Egberts, ged Groningen 14-02-1776, ovl Helpman, gem Haren 03-12-1832. Van zijn overlijden werd aangifte gedaan door Egbert Jans Wilphorst, (in de akte verbeterd tot oom, maar bedoeld werd neef, 46 jaar en Willem Eising 45 jaar landbouwer te Helpman, aangehuwd neef van de overledene via zijn vrouw Geesje Bolhuis, dr van Ebo Bolhuis en Geertje Cornelis Offeringa. Bij ovl van Geesje Bolhuis, Helpman 06-09-1840 is een aangever Egbert Wilphorst, neef en Willem Eising als echtgenoot.

Deze kinderen en hun nakomelingen vormden de aanzet tot de parenteel Wilphorst van de heer Siertsema.

Juli 2011, R.J. van Wijk

De sluis bij het Paterswoldsemeer

Wanneer je vanaf het Paterswoldsemeer naar de stad wilt varen en vice versa kom je door een historisch sluisje. Thijs Boekema neemt u mee naar dit sluisje en vertelt u er alles over.

Eén van de mooiste plekjes bij het Paterswoldsemeer is het sluisje met de ophaalbrug. Vanwege de markante en beeldbepalende ligging aan de Drentsche Aa, hier ook wel Hoornse Diep geheten, hebben de schutsluis en de brug de status Rijksmonument gekregen.

Volgens planning wordt dit najaar begonnen met de restauratie van de sluis. De wanden van de sluiskolk zijn in slechte staat door corrosie van de wapening en moeten worden vervangen.

Het **Meersch** *Paterswolde* is de huidige eigenaar en probeert een dusdanige vorm van restauratie te kiezen dat de sluis op de Rijksmonumentenlijst blijft.

Het Meersch, opgericht in 1961, is een gemeenschappelijke regeling waarin de gemeenten Groningen, Haren en Tynaarlo samenwerken aan het beheer van het gebied. Het dagtoerisme kreeg voorkeur boven de verblijfsrecreatie. In dit kader besloot het Meersch tot de aankoop van de sluis. In tegenstelling tot andere sluizen is deze niet gebouwd door een rijksinstantie maar door *watersportliefhebbers*.

De plannen

In het begin van de twintigste eeuw had het Paterswoldsemeer een grote aantrekkingskracht op de Stadgers. Dagjesmensen verplaatsten zich per paardentram en omnibus naar het hotel de 'Twee Provinciën' met zijn speeltuin, doolhof en schelpengrot. Ook was deze uitspanning bereikbaar per motorboot. Bij de Noorderhaven, Schuitendiep en Helperdiepje lagen passagiersboten gereed met een dienstregeling op Paterswolde.

T. Bonder met zijn passagiersboot de Diavola lag gunstig afgemeerd bij de Natte brug.

Stadgers die naar Paterswolde wilden, stalden hun fietsen bij fietsenmaker Van der Veen.

De boot voer door het Helperdiepje en verliet het Noord-Willemskanaal door de Schipsloot in te varen. De vaste aanlegplek was bij het hotel.

De watersport ontdekte het meer. Roeiboten werden over de Hoornsche Dijk getrokken om op het meer te komen bij gebrek aan een natuurlijke waterweg.

In 1909 werd door '**De Centrale**' (de vereniging tot bevordering van den bloei van Groningen) een circulaire verstuurd aan watersportliefhebbers om een vergadering bij te wonen met als onderwerp het maken en exploiteren van een overtoom naar het meer. Door de aanwezigheid werd een commissie opgericht met als leden ondermeer de voorzitters van roeiverenigingen 'Hunze', 'Aegir' en 'Wellgunde' (dames) en 'Hengelclub Groningen'.

De Commissie, met als voorzitter J.E. Scholten, besloot tot de aanschaf van een botenkraan boven de veel duurdere overtoom of sluis. De botenkraan werd voor 1404 gulden aangeschaft en aan de Hoornsedijk geplaatst.

Boten tot 1500 kg. werden over de dijk getild en in de Kraansloot, een vervenersloot, te water gelaten. Hier stond ook al een wup om de turf over de dijk te zetten. **Johannes Nijdam**, landbouwer en vervener aan de Hoornsedijk, kreeg een aanstelling als kraanbediende en hij kreeg toestemming van de Commissie om een huis te bouwen op een stuk land bij de kraan.

Als financiering voor de aanschaf gaf de Commissie aandeltjes uit van 10 gulden. De grootste afnemers waren **Scholten** en de **ANWB** (watertoerisme!) met resp. 50 en 25 aandelen.

In de beginjaren (1911 – 1915) was de exploitatie positief.

In 1919 werden door de kraan 342 roei-, 68 zeil- en 156 motorboten overgezet. Toch was niet iedereen tevreden: de voorzitter van de vereniging 'Watersport Paterswolde' J.E. Scholten schreef in 1912 'Verder zal een sluis van groot gemak zijn voor de roei- en zeilsport, om niet te spreken van al het genoegen dat een motordienst voor personen en goederen het publiek kan geven door van Groningen over het meer naar de hotels en Paterswolde te varen'.

Na het overlijden van Scholten in 1918 nam zijn schoonzoon **mr. H.E. Oving** het initiatief over voor het bouwen van een sluis. Zijn grote salonboot, van binnen met teakhout afgewerkt, lag in het botenhuis van de Groninger Motorboten Club tegenover het hoofdstation. Bij een vergadering van deze Club in november 1925 had hij twee plannen uitgewerkt: een sluis van 5,5 x 27 meter, die 30.000 gulden zou kosten en een kleinere van 4 x 20 meter (binnenmaat 17.00 m.) van 17.000 gulden. Een kleinere sluis wilde Herman Oving liever niet, want zijn salonboot de 'Libelle' was 16,30 meter lang.

Rechts:

De Libelle in het Winschoterdiep 30 april 1921. Aan boord H.E. Oving en schipper J. Krul, collectie RHC Groninger Archieven

Zijn plannen kregen steun: op 29 juni 1926 werd de **NV De Sluis Paterswoldsche Meer**

opgericht. De directie bestond uit vijf personen naast Oving: Jhr..Mr.J.Hora Feith secretaris van de vereniging 'Watersport Paterswolde', K. Siekman Azn, waterbouwkundige en ontwerper van de sluis, ir. M.D. Botje en H. v.d. Veen. Om de gemeente Groningen te bewegen aandelen 'De Sluis' te kopen schrijft Oving, dat deze sluis van groot belang zal zijn, omdat zij het prachtige Paterswoldsemeer, de geliefde ontspanningsplek der Groningers, behoorlijk te water bereikbaar maakt.

De realisatie

Een geschikte plek om de sluis te bouwen was vijfhonderd meter ten noorden van de botenkraan. Hier liep een andere vervenerssloot naar de Hoornsedijk tussen de twee boerderijen van Van der Woude senior en junior. In augustus 1926 werd begonnen met de bouw van de sluis en een woning voor de sluiswachter. De langere boten kregen meer ruimte op het water door de Hoornsedijk vijf meter naar het westen te verleggen. **Van der Woude Jr.** kreeg een aanstelling als sluismeester. Ook werd er een brug gebouwd voor het doorgaande verkeer en werd de turfsloot verbreed en voorzien van een jaagpad.

De sluis ging op 1 maart open en de officiële opening was op 26 mei 1927. In het jaar van de opening werden er 839 boten geschut. Het passagegeld varieerde van 0.30 cent voor een eenpersoons kano en skiff tot een gulden voor zeilboten en motorboten langer dan 10 m. Opvallend was dat in 1928 T. Bonder met zijn passagiersboot de Diavola de sluis 202 keer passeerde en niet via de Schipsloot voer.

Penningmeester Niemeijer schrijft: *'de inkomsten in 1931 zijn, niettegenstaande den slechten zomer, nog toegenomen. De oorzaak hiervan kan vooral worden toegeschreven aan het vele vervoer per schip met materialen voor de bouw van nieuwe zomerhuisjes'.*

Het jaar 1946 was een recordjaar met 2024 schuttingen, vooral motorbooteigenaren waren blij, dat er weer benzine verkrijgbaar was. Na 1951 daalde het aantal passages geleidelijk van 1381 tot 696 in het jaar 1968. In het verslagjaar 1952 concludeerde Niemeijer: *'Een zeer slecht jaar met een aantal schuttingen, die weinig hoop geven voor de toekomst. De bootdienst Groningen-Paterswolde (van T. Bonder) maakt alleen bij uitzondering gebruik van de sluis'.* De vennootschap was financieel onmachtig om naar behoren de sluis en toebehoren te onderhouden.

Het behoud

Het Meerschap kocht in 1963 voor 200 gulden aandelen 'De Sluis', waarvan de nom. waarde 8050 gulden bedroeg. Doel was verwaarlozing van de sluis en zijn werken te voorkomen. In 1970 het Meerschap eigenaar van de bezittingen van de N.V. voor het symbolische bedrag van 1 gulden.

OldGo is de redactie van Feith dankbaar voor de medewerking om dit artikel te publiceren. Auteur: Thijs Boekema. Dit artikel is eerder verschenen in FEITH. Cultuur, geschiedenis en taal van Groningen. Nr 2 2011. Het artikel mag niet voor andere doeleinden gebruikt worden zonder toestemming van de redactie van FEITH en de auteur.